Q. D. B. V.

EXERCITATIO ACADEMICA

De

ACIDULIS ENGSTINGENSIBUS,

Quam

Gratiosæ Facultatis Permissu,

PRÆSES

D. ALEXANDER CAMERARIUS,

Medicinæ Professor Extraordinarius,

Et

Respondens

MICHAEL ELWERT,

Reutlingensis,

PUBLICO EXAMINI SUBMITTUNT.

In Auditorio Medico.

Ad diem . Martii. MDCCXIX.

TUBINGÆ.

Typis JOHANNIS CUNRADI REISII.

Σ. Θ.

B. MARTINUS CRUSIUS SUEV. ANNAL.
Libr. Paraleip.
Cap. XII.

Nter communicata varii generis de locis & rebus Alpium Suevicarum, de pago quodam, Klein ængstingen dicto, ita scriptum reliquit: *A Pfullingâ (non longè à Reutlingâ dissito vico egregio,* nunc oppido. *) ad Danubium versus uno milliari distat: Ab Auraco vero sesquimilliari.*

In hoc pago, medio circiter, inventus est anno abhinc tertio & vigesimo, Christi sc. 1580. fons acidus: comparabilis virtute vel Jebenhusano fonti acido: qui non longè a Goeppingensi distat: & ejusdem cum eo efficaciæ est: nisi quod minus aquæ Jebenhusæ est, quàm Gœppingæ. Cùm Kleinængstingensis acida aqua elixatur: supernè spumam parit aurei coloris, ad glaucum vergentis. In cujus examine, Reutlingensis Medicus Alexander Camerarius, multum aluminis & sulfuris reperit. Occasio autem inveniendi hujus fontis hæc fuit: quòd supra dicto 1580 anno, aquæ penuria in hoc vico laboratum est: Itaque ut potus suppeditaret pecori: vena quæsita est,

& hæc reperta, in loco humecto. Foderunt agricolæ publico decreto. Sed, quod interdiu foderant, noctu concidit. Ideo decem circiter dies in fodiendo & muniendo consumpti. Quò cùm deinde unus, mox alius, inde tertius, descenderent: in deliquium animæ delapsi, extractique sunt. Altitudo fontis est 24. pedum: isque plenitudine sui exuberat, & bullit sursum versus: ita ut vicini nocte exaudiant. Qui si clauderetur, fortè faceret idem, quod in Teccensi tractu Hattenhofensis fons. Hic, cùm quodam tempore ab indigenis inclusus contactusque fuisset: omnia impedimenta, libertatis studio disjecit. Proinde nihil ei impositum est, nisi crux lignea: ut evaporatio libera esset. Potabilis tamen est absque noxâ. Ad quem cùm mulier, mensibus laborans, venit: munda fit ea è vestigio: ipse verò fons inquinatur, cute quasi rubida obductus: sed intra horæ spatium, suâ natura repurgatur. Ad leprosi quoque accessum decoloratur. Profuit autem Kleinængstingensium acidularum lavatio non nemini: ut, Martino Fischæssio, cellario pfullingensi, 1580. anno, deinde, Joannezri nostro Jacobæo, & aliis.

Effoderunt ejusdem pagi Rustici, alterum fontem, anno 1590. mense Octobri & Novembri, spatio 20. passuum à fonte acido. Ibi duos Sarcophagos repererunt: quorum prior, ferè corruptus fuit: partibus tantùm, quæ abiegnæ fuerant, reliquis: alter verò ferreus, benè munitus, & aspectu ferè novus. In quo, ossa quidem reperta sunt: sed propemodum marcida: & lignum, lignei pedis referens speciem (qualis est calceolarii mustricola) superius etiam marcidum. Item aliquid argenteum, digiti longitudine, cum foramine, quo appensum fuit. Terra, quæ effodiebatur, quodammodo cærulea fuit: nec limosa, sed arenosa: neque densa, sed laxa: pro natura locorum aquosorum. Fontis hujus altitudo, propemodum 30. pedum est: & ipsa aqua, Cyanei coloris. Dictum est ab antiquis, sacellum in hoc loco fuisse: ut verisimile sit, Barones liberi Kleinængstingensis vici, ibi sepulturam suam habuisse.

Ex

EX præmiſſis facilè patet ratio, quæ nos moverit, ad ſeligendum hoc thema: ſc. quod concernit *Reſpondentē*, Laud. b. m. primus aquæ noſtræ probator fuit benè olim Anteceſſor in officio Dn. Parentis in Lib. Imp. Civ. Reutlingâ Phyſicus; quem longâ quoque retro ſerie recolit *Præſes* Atavum Paternum, & quem ſecutus Ejusdem B. *Avus* dedit olim ſucceſſivè diſſertationes tres de *Acidulis* in genere. Liceat ergò nobis tentare aliquid circa idem objectum, & commentari paucis, quæ ipſi cùm fontem adiremus (excurſione quidem eò factâ ab illâ *ſpeluncâ nebuloſâ*, cui celebre à curioſitate multorum inter nos nomen eſt, &, ſi placet, poſthac dari etiam poterunt aliquot pagellæ) vidimus & audivimus, de loco, modo, & uſu aquæ, cui nomen à pago, & quæ viciſſim pago famam conciliat.

Videri quidem poſſet thema hoc eſſe nec *de tempore*, nec pro *loco*: Non hoc, ſiquidem huc aqua illa non defertur, ſed Tubingæ bibuntur acidulæ modò *Deinacenſes, Nidernauenſes & Börſtingenſes*; Nec illud, quia hyems adhuc eſt, dum hæc ſcribimus, ad principium veris ut ſperamus publicè proponenda, nondum potui oportuna æſtas. Verum enim vero ut poſterius prius declinemus, hoc ipſum ſpectat ad univerſalitatem dicendam uſûs aquarum harum ſapidarum, ſcil. bibi ipſas etiam omni tempore: Mediâ hyeme, ſive ſtrictâ ſive laxâ, adveniunt bajuli, & congerunt urceos, vitrea vaſa, dum aſſueti vel in menſa, vel in caſum tantùm non omnem, in lecto, carere nequeunt, vel nolunt, acidularum potu ipſis familiari, hinc, quod inexperti mirantur, ſibi nunquam intempeſtivo. Quod autem concernit prius, conditionem ſcil. Loci, dandum erat aliquid & aliis, vicinis, ſi vel maximè ab Engſtingâ ut aqua ſalubris huc non advocetur, vel eó ſe non conferant noſtri. Et fatendum eſt, nondum eſſe tantum ibi confluxum hoſpitum, ut ædes ipſis excipiendis propriæ fuerint exſtructæ. Quod ſi quis tamen rationes habeat eò ſe conferendi, vel in pago ipſo, vel viciniâ

commoditatem inveniet commorandi; Nec enim *Alpes* nostræ sunt inhabitabiles, vel inhospitales, æstate maximè.

Sunt ergò *Wurtenbergiæ*, cui de subsidiis naturæ etiam medicis benè satis prospectum ab Autore T. M. T. O. fontes salubres *aquarum* dictarum *acidularum* numero tres: Celebrantur inprimis *Deinacensis* & *Göppingensis*; Hos pone sequitur *Engstingensis*: plures sunt partim in Ipso, sed non de Ducatu, partim ad fines patriæ, propinqui, nostratibus minimè ignoti, nec inusitati. Respectu Tubingæ nostræ primus situs versus occasum æstivum hinc distat plus quatuor milliaribus. Alter versus ortum æstivum, sub distantia vel sex milliarium; vicinum habet *Jebenhusanum*; & ad eundem fluvium altiùs *Uberkingensem*. Tertius versus ortum hybernum propior urbi est, non multum ultra tria milliaria remotus. Cæteros ad tractum Nicri superi suo recenset ordine *Disp.* Vener. Dn. Par. d. Acidul. *Nidernow.* scil. *Bieringensem*, *Sulzauensem*, *Bærstingensem* & *Imnauensem*: Et qui supersunt *Rippelsaviensis*, *Petri. Antegast. Griesbacẽsis*, eò via quoque ad occasum ducit medio ferè itinere Argentoratum.

Sic primum *Locus* exhibet phænomenon, scil. fontem nostrum quà *Solum* & *Unicum*. Dum laudd. modò fontium plures solent vel concurrere quasi, vel non multum ab invicem distare, noster longè satis latèque non habet socium sibi similem; Hinc & quà *Alpestrem*, seu proprium alpibus nostris, excelsæ regioni, undè vel ad ipsas Rhæticas, nive jugiter tectas, pertingit prospectus, quod in specie de arce Lichtenstein, vix horulâ ab acidulis nostris distante, perhibet laud. *Crusius*. Cùm Sylvæ Nigræ major sit pars memoratarum acidularum, & cùm alpibus subsit triga orientalium istarum, unicus in patriâ nostrâ scaturit in ipsâ montium altitudine. Inde proponendus porrò quà *Montanus*, non ut cæteri omnes ad radices montium, in valle humili, ultrò erumpens, sed in loco benè alto effossus, & conscensu montis prolixo & molesto adeundus. Nec tamen simpliciter & absolutè solus est illi pago, saltim *unus* est

aci-

acidus, inter plures dulces. Scil. à temporibus *Crusii* fuerunt effossi per hunc pagum *putei* adhuc vel *decem*, quorum tamen nullus aquam præbet acidulam, nam præter nostrum cæteri omnes habent quidem potui benè aptam, sed insipidam; prærogativam pro conditione loci insignem, dum ulteriores in alpibus pagi non bibunt nisi pluvialem, quam ab ædium tectis in *cisternas* colligunt & servant.

De *Origine Fontium* hîc non agemus ex professo, sed juxta ductum verborum *P. Lanæ*, Mag. t. 2. p. 185. (*fontium non eandem omnium esse originem, sed aliquos esse à pluviis, alios à liquatis nivibus, nonnullos ab aere, frigore densato, & in aquam converso, plures etiam ab aquâ, in vapores sublimatâ mediantibus ignibus subterraneis, originem suam ducere*) quæremus ante omnia obiter: *Utrum* videatur alpestris regio apta ad cogendos vapores, juxta artificium Ejusdem p. 74. fontem in aridissimis locis & æstivo tempore copiosè perenniterque manantem creare; scil. in cryptâ lapidibus sui generis fornicatâ, ad quam via subterranea ducat longior, ut eò succedere possit aer, externo calore dilatatus, interno frigore condensandus. Deindè disputationi materiam proponimus: *utrum* ex dictis hypothesibus fonti nostro secundum dictas & adhuc dicendas circumstantias & rationes non sit convenientior illa, quæ est à nivibus & pluviis, vel in totum vel in tantum. Ex mappâ patriæ novissimâ geographicâ constat, rivos nostros à meridie venire plerosque omnes à tractu illorum montium, terminum ipsorũ à quo esse alpes. Transeant celebriores fluviorum fontes, *Blavi*, *Brenzæ*, quin *Nicri* & *Danubii* ipsius, &c. non quòd non mereantur inquisitionem curiosam, sed quòd a nobis sint magis remoti, nos autem illi expediendæ nondum simus pares. *Crusii* verba modò transscribemus de vicino pago Holzelfingâ: *Situs est hic vicus, ubi terminantur Alpes: supra Alpium catabathmum (an der Staig) vel descensum, ab Austro Reutlingam versus proficiscentibus: in loco salubri, & per æstatem amœno. Aqua ibi viva & bona: sed aliquanto*

to

to spatio, ex catabathmo sursum portanda. Quò autem magis Alpeis penetraveris: horrorem majorem repereris. Vere Holzelfingæ tepido, illic adhuc hyemale frigus est.

Videtur itaque regio ipsa aspera, dura & sicca fluidum suum sibi ipsi non servare, vel non gaudere fontibus, sed dolere vacuas cisternas, si diu non pluat, dum ad humiliora fluit fluidum, quod ab ipsis tamen venit, juxta determinationem imbibentis, transcolantis, colligentis terræ, & juxta fluxum atque tractum subterraneum per secula introductum. Illustrationis gratiâ ponamus exemplum ex communicatione factâ ab *Amico Paterno*, de puteis non ita pridem feliciter effossis *in pago*, Engstingæ vicino, versus occasum, *similiter sito*, sc. ubi alpes ad nos incipiunt quasi declinare: primus & præcipuus istorum ab illo *Curioso* quæsitus & obtentus scribitur habere tres venas aquæ vivæ, deprehensas præter spem sub profunditate trium pedum, subesse adhuc totidem pedes terræ nigræ, porrò rubrum tenacem limum sive lutum, cum intermixtis lapidibus, & tandem per durum saxum sive petram fuisse fodiendum ad sex pedes; sed absque eo, ut ulterior vel profundior inveniretur aquæ vena, oportuit illâ esse contentum, hanc dextrê colligere & servare. Sic puteus ad sedecim pedes aquam tenet, & tempestate humidâ desuper effluit per canalem ad latus, sub intemperie autem annorum siccâ, qualis æstate ultimâ ad excessum, superfuit tamen aqua ad duarum ulnarum profunditatem, sufficiens pro usu quotidiano. Ad exhauriendam æstivo tempore aquam laborandum est duabus personis per diem integrum, & per noctem tantum aquæ recolligitur, quantum satis foret vel pro replendâ amphorâ. Sic potior est hic cæteris per pagum, inter quos venæ quorundam vel exarescunt, vel evanescunt. Omnes autem liquatis nivibus & pluviis debent incrementum, his respondent, illarum delapsum sequuntur, utut ad puteos ipsis immediatus non detur accessus. Quâ occasione nec hæc observatio geographica prætermittenda, quippe

quippe declarans fluxu super terram, qualiter consimilem subtus & intra terram fieri concipimus: Scil. *Stillicidium ibi pluviæ* ab eâdem *domo* determinatur *in plagas oppositas*, pars defluit meridiem versus *in die Lauchert*, & cum hâc in *Danubium*, altera ad septentrionem *in die Wisaz*, indè in *Nicrum*, & cum hoc in *Rhenum*. Ita sanè comparatum est cum exortu fluviorum ad utrumque latus & qs. à tergo engstingæ scaturientium. Ab extremo vallis ad imum *Crusio* dicti catabathmi, quo itur ad fontem nostrum, defluit *die Echaz*: Ad ortum *offenhusæ die Lauter*, ad occasum *die Lauchert Erpfingæ* & *Melchingæ*, utrinque vix ad milliaris distantiam, oritur: Prior aquas suas *Rheno*, posteriores *Danubio* transmittunt. Clariora hæc omnia ex inspectione chartæ geographicæ, quantò magis itinere ad loca ipsa, confirmant, scaturigines maximè proximas (*von Talheim die staig hinauf*,) esse utique in loco alto, sed cui tamen est vicinia altior, à quâ facilè concipitur declinatio ad locum eruptionis. Non possumus prætermittere, quin referamus huc *Metallifodinarum aquas*, non pro dignitate negotii, tædiosi & sumtuosi, sed ex occasione modò eorum, quæ nobis relata fuerunt de vel quinque deorsum successivè puteis effossis ad radices vinearum *Reutlingæ*, ubi fuit deprehensum, *die tagwasser* se extendisse in profunditatem 20. orgyiarum, reliquum adhuc per harum 60. siccum fuisse. Undè desumemus differentiæ hujus rationem, nisi ex diversitate soli, aquas fortè hîc admittentis, ibi excludentis? subest enim longo illic tractui lapis quidam fissilis, per quem tamdiu jam foditur, habentem se huc usque modo eodem; tandem tamen videtur perventum esse infra illum ad alterius generis saxum, sub quo spes est meliorum.

Si quis autem in scrutinio fontium se velit exercere, habebit fortè thema curiositate suâ dignum in iisdem paralipomenis *Crusii*; sc. c. 4. de *Monte Teccio*: *In eo loco* (altitudine sc. supra montem) *orientem versus fons aquæ vivæ scaturit, idque ex tribus locis petræ: &c. Lapideum ejus aquarium, vel crater, figura quadrata est, quoquo versus latitudine pedum circiter xx. eâ altitudine, ut decem, aut amplius lapideis gradibus descendatur. Ipsa in illo aqua, viri profunditate est.*

 Mira

Mira certè res, in tam excelso monte, à cæteris omnibus separato, aquam ultrò subsilire: & quotidie Lx. pecoris capitibus potum largè præbere. &c. quin imò æstate quondam fervidâ, quando rivus Lautera ita attenuatus fuerat, ut à peronato aratore propter brevitatem facilè vadari potuerit, fontem hunc Teccensis montis eâdem altitudine jugiter permansisse. Quandoquidem hæc confirmantur à *Bauhino*, pag. 14. itaque merentur eò magis à curiosis vicinis examinari accuratius.

Sed revertendum est ad fontem nostrum, ut ipsius examinemus *phænomena*, illi satis conformia *hypothesi*: Etenim cùm *sub finem æstatis* ad eum venissemus, oppidò mirabundi observavimus *paucitatem aquæ* in puteo, prætenso *sex orgyiarum*, *Klafter*, profunditatis. Utique debebatur hoc multitudini haurientium & exportantium paganorum & bajulorum, sed & pauperiori thesauro subterraneo, quem tamdiu destituerant *pluviæ*, tributum non solventes; ex post facto tamen penuriam iterum suppleverunt suo tempore largiores.

Notabile porrò fuit, acidulas nostras in suo puteo non stagnare simpliciter, vel stare quietè tranquillas, sed *jugi* quodam *motu* non absque sono sursum *qs. ebullire*, cùm tamen sint *frigidæ*. Copiam aereæ elasticæ substantiæ acidulis nostris non denegamus, huic tamen rationi soli vix sufficienti ad latus ponemus alteram. *Crusius* ex hoc capite fontem nostrum comparavit alteri, quem non prætermisit olim *Joh. Bauhinus*, fontis *Bollensis* cum omni viciniâ curiosus descriptor, aquæ tamen acidæ *Hathovensis* puteum, lapide cæso exstructum, quem circum lichen s. hepatica coronaverit, tegi impatientem non dixit, comparavit modò cum illo Petri in valle Griesbachianâ, saporis, quod miramur, ferruginei. Sed in E. N. C. cent. 2. O. 69. Cel. *Lentilius* d. aq. medic. canstadiensi: *Dicebant tantum esse aquæ per canalem in æstuaria profluentis impetum, ut tecturam per asseres non ferat, sed magno cum fragore dictos asseres hiscere faciat. &c. Id vero de particulis activis hujus aquæ testimonium perhibet, contrarios omnes ausus elidens.*

Rationem tamen habere insuper convenit adventûs aquæ cum aere & *delapsûs ab alto*, ut impetus illius ebullitionis vel quasi talis

ſit non tam à motu inteſtino, quàm progreſſivo, protruſorio. In hujus rei argumentum citamus relationem nobis factam à loci ſenioribus: olim ad diſtantiam à puteo vel centum paſſuum *ex ſolo herboſo* ſponte prorumpentem *ſcaturiginem aquæ vivæ*, & qualitatem hujus *acidulam*, fuiſſe obſervatam, ſed à poſſeſſore prati repreſſam, & terrâ obrutam ac vi obturatam, ut ſui hactenus non dederit indicia. Incertum adeóque an & quantum fontium alter cum altero communicaverit: Veroſimiliter tamen fuit una vena, quæ modò in viâ quâcunque de cauſâ perruperat. Et *præſtitiſſet* forſan, ſervaſſe locum iſtum, in libero campo altiorem, fonti aptiorem, ac in medio pago: Ubi certè mirabamur noſtrum fontem adeò vicinum eſſe ſtagno impuro, quod in potum ſaltim vel lavacrum pecori venire ſolet, & vocari in alpibus, *eine hyle*, aquarum colluvies. Utrum tandem acidus *inter* dulces, impetuoſus *inter* tacitos, petat aquam ſuam ex *communi* cum his hydrophylacio, vel *diverſum* habeat ſibi proprium promtuarium, ubi? de longinquo vel propinquiori? Sive an noſter aliundè *deferat*, vel in decurſu *acquirat* ſuam gratiam, cæteri talem *nunquam habuerint*, vel in itinere *perdiderint*? requirit topographiam accuratiorem, ac nobis tantiſper ibi commoratis præſtare licet. Manet in tantum acidularum fons ratione non unâ ſingularis.

Forſan communem cum prioribus rationem habet phænomenon *turbationis* & *purgationis* fonti tributarum, *acceſſui fœminino adſcriptarum*. Miror tale quid non extare in *Plinio*, cùm tamen menſtrui portentoſa mala recenſuerit magno numero, loco non uno, ubi nihil facilè reperiri mulierum profluvio magis monſtrificum ſcripſit, ſc. l. 7. c. 15. ſic incipit: *Aceſcunt ſuperventu muſta*, &c. Ut autem tenaces ſolent eſſe traditiones, ſic & hæc manſit, & illic adhuc durat apud quosdam; ab aliis applicari voluit ad caſum, quo hauriatur aqua *pro balneo ægrorum*, prætendendo, neſcio quo ſenſu aquam inde debilitari, fieri infirmam, & ex hoc capite puteum meliùs fuiſſe cuſtoditum. *Cute obduci aquam*, phænomenon quidem eſt, à *Bauhino* obſervatum in ſuperficie fontis alterius medicati prope Boll, *Rappenzagel*, cujus aqua coerulea viſa, odore ſul-

phuris gravi, mota veluti nebulæ albicantes innatabant, cum tamen ſubtus pura eſſet. Referebant ruſtici, niſi præcedente die pluiſſet, ſuperficiem albam futuram fuiſſe. Sed de imputatione inquinationis mulieris menſtruatæ ibi ſilentium. Nec quidquam tale legitur in l. c. *Eph.* d. aq. canſt: *Fontis tamen alterius aquam ſingulis menſibus pedetentim ac denique valdè turbari, hinc ſubitò reclareſcere: natum inde fœmellæ nomen, qs. menſtrua pateretur fons iſte.* Si quid ergò obſervetur circa fontis engſting. tempore uno præ altero claritatem majorem vel minorem, quæ tamen ſub iſtâ profunditate non videtur facilè dignoſcenda, circumſtantiæ omnes poſthac accuratiùs erunt attendendæ. Menſes quidem hodiè non amplius adeò malè audiunt, ac olim; poſſe autem ſiſti hauriendo aquam tempore & loco humido, facilè concipitur, ſed malè, non meretur hoc dici fœminam fieri mundam, quod ægram faciet: vice autem ipſius impuram fieri aquam, quaſi huc translato morbo, difficile conceptu, creditu. *Scheuchzerus* fontes interdum ultrò turbari ſolitos *barometricos* dixit; ſcil. aere minus gravi, minus premente, bullulæ de fundo erumpunt, & lutulenti quid ſecum attollunt.

Sed pergendum erit ad examen hujus aquæ chymicum. Adſcriptum ipſi fuit multum *aluminis* & *ſulphuris*; Metalli, Salis, Vitrioli, Nitri, & cæterorum, acidulis olim ineſſe dictorum, hîc non facta mentio. Nec nos quidquam invenimus; manſuri proinde in illis duobus, *benignam ipſorum explicationem meditamur.* Scil. ante omnia & *ſapor* non eſt *atramentoſus*, & *gallæ* hinc non *nigricant.* Deinde *Sal* nullum indè excoquitur; nimis paucum eſt & leve, quod in reſiduo incocto dubiè guſtatur ſapidum, quàm ut ſit operæ pretium. Quod ergò *Sulphur* concernit, hoc non illo ſenſu vel jure engſtingenſi poſſumus tribuere, quo celebri *Reutlingenſi*, cujus primitiæ quondam transmiſſæ *Nat. Cur.* leguntur in *Eph.* Cent. IV. Eſt huic locus ad radices montium, alpibus verſus meridiem conterminorum, & habet usque plures ſcaturiginum ſocias. Cùm hæc ſit odora ſulphureè formaliter, non acidula; illa ſapida, ſed inodora; moveri poſſet quæſtio: *Utrum altera talium denegare*

poſſit

poſſit in alteram? Velut inter urceos peregrè advectos perhibetur ſubinde obſervari unus & alter, cujus aqua non acidula grata bibi ſoleat, ſed ingrata graveolens vulgò negligatur & recuſetur. Nares non ita ferit noſtra acidula, non modò cùm huc delatæ in vaſe vitreo utcunque clauſo illas admoveremus, ſed & cùm ad puteum ibi ſtaremus. Cochlear *argenteum* mundum crudæ & coctæ aquæ ibi immiſſum ſtetit per noctem, nec ſub aquâ nec in ipſius ſummo per circulum quidquam contraxit aut oſtendit coloris. Nihilominus non modò olim periculum fuit in ipſius profundo, cùm primùm foderetur hic fons, ſed & quoties *expurgatur* viros etiam robuſtos ibi non diu durare poſſe, conſtans in pago eſt aſſertum, idque in ſpecie, *ob gravem odorem ſulphureum minabundum.* Fieri autem talem putei mundationem aliquot annorum intervallis; hinc aliquandò præſentius fuiſſe periculum, cùm diutius illa neglecta, & aquæ exitus in tantum limo fuiſſet impeditus, hunc removentes deliquium dicuntur paſſi, ſed extractione properâ reſtituti. Præter hoc argumentum, ſc. vix aliud principium arguens, ac *ſulphur*, idem quoque confirmat *univerſalis* ipſius *concurſus ad metalla*, hoc ipſo conſtituens *minerale* ſtrictè dictum, & multum in ſpecie in *pyrite* ſ. *marcaſitâ*, ut hinc audiat *Schwefel Kies*; ſolet autem ſubeſſe acidulis, & reperitur paſſim per patriam abunde. Quod itaque ſaporem aquis largitur, vix illius erit naturæ, quæ ſpecificatur ad *ſal marinum*, ſed procedet ab illo *principio*, quo plenum eſt *ſulphur*, pauco, mirùm, alterius principii ſingularis nexu occultatum; imò, quo cum ferro conſtat *Vitriolum*, cum terrâ *Alumen.*

Hinc ergò ad alterum potius ingrediens aquæ noſtræ, alumen, quod forſan hodiè vocabitur in dubium, a nobis proin erit explicandum per *acidum cum terrâ enixum.* Sub quo genere non ſolùm *alumen* in ſpecie dictum, & *ſal ab epſom*, ſed & plures erunt ſpecies, tot, quot *terrarum.* Tale quid ineſſe huic aquæ primariò probat *ſapor*, neque *lixivioſus*, neque *urinoſus*, etiam non purè quidem *acidus*, ad non alium tamen accedens magis ac ad hunc modificatum. Ferit utique linguam, pro gradu tamen vehementiæ,

 quam

quam exſerere poteſt & aliàs ſolet, hîc reſpectivè debile, ex triplici capite, ſcil. dilutione cum aquâ multâ, ipſarum particularum fortè minus exquiſitâ acie, & tandem objecti quod invaſit, quo tenetur, conditione. Scil. *terram* dedimus paſſivam huic activo. *Metallum* enim ut diximus ſe nondum prodit; Sal *alcali fixum* daret tartarum vitriolatum, qualem ex hâc aquâ necdum obtinuimus; *alcali volatile* in ullâ aquarum noſtrarum medicatarum etiam non agnoſcimus, ſi propriè ſumatur pro urinoſo. Quid ſupereſt, niſi quod diximus? *A. Pitcarne* in elem. medic. p. 183. aquarum quidem facit mentionem medicatarum, ex chalybe & *nitro antiquorum*; utrumque ſuis alibi aquis competit, ſenſu, quo *ſali tartari* hoc dicit ſimile: Sed quo jure illud dicat ſpeciem *ſalis volatilis*, hoc in conflictu examinandum erit. Dum pergit: aquas tales domi etiam poteris conficere, ſcil. diſſolutione *ſalis tartari* & *ſalis ſuccini*, cum *ammoniaco volatili*, in magnâ quantitate aquæ fontanæ; hâc quidem ratione cum aquis quibusdam ſpadanarum & borbonianis &c. obtinebit aquam quæ conveniat in uno tertio, ſed in cæteris benè diverſam, ut vel maximè fortè proficuam. Agitur autem ibi de remediis ad calculum, colicam, fluxum coeliacum, epilepſiam, quibus omnibus commendatur alcali ſic dilutum, ac in aquis noſtris neque fixum exiſtit nec volatile. Nec ut dictum *ſalinum* hoc *principium* ſeparatim hactenus *capitur* aut *concentratur*, quod commune fatum eſt aquarum ſapidarum noſtratium, ſive ſpirituoſum videatur mereri prædicatum, ſ. dicatur *paucum*, *fugax*, volatile, vel *fatiſcens*, *infatuatum*.

Acidulis noſtris inſtillatum *alcali* exhibuit qs. fumum, turbavit mixturam, ita tamen, ut hæc ipſa poſt moram reclaraſceret, ſed acceſſu plurium guttarum ſuccesſit nova *turbatio*, eáque conſtans, indè *præcipitatio* ſedimenti tenuis, pulviſculi ad fundum, & tenuior adhuc cuticula tenuit aquæ ſummum. Demiſſam hanc ex faucibus acidi reputamus terram, cùm daretur illi objectum gratius. Aquâ autem caloris vi ſenſim abactâ, ſuperficiem vitri obduxit cuticula tenuis, & per eam comparuerunt pluſculæ ſed minuſculæ *cryſtalluli*, quales ferè ſolent eſſe ſuper alcali per deli-

quium

quium diutius asservatum, simplices, rectæ, breves, rasis qs. pilis similes: super prunam positæ nec crepitu nec strepitu fuerunt insignes, sed manserunt aliquandiu in eodem. Sedimentum in imo vasis non æquè figuras exhibuit, sed massulam dedit gustui salsam adhuc lixiviosam, quod fortè plus alcali fuerat instillatum, ac ab acido poterat saturari.

Acidulis porrò instillatum *acidum*, bullas, quarum nullæ visæ fuerant ab alcali, excitavit plures, ampliores, minus ad vitrum intus hærentes, magis ascendentes, ac in aliis tunc in urbe acidulis, non tamen exsilientes cum stridore. Scil. dum *fortius* acidum vitriolicum terram invadit, hactenus hospitium *debilioris*, hoc, s. *spiritus cum aere*, ab aquâ excutitur, perindè ac ab effervescentibus obtinetur aer artificialis, quem declaravit præsidis Exc. Dn. *Patruus* in Diss. curiosa d. *Antl. pnevm.* Nec obstat hæc qs. effervescentia quò minus acidum aquæ possit tribui. Sufficiat nobis hâc vice exemplum in *disp. Par. de Nitro* datum, sub formâ primò ænigmatis, sed postmodum evoluti.

Huic etiam principio tribuemus tam *bullulas*, à scobe ferri aquæ injectâ exsurgentes diu, magnas, quàm *crocum*, sensim in summo ipsius comparentem: Nisi ipsi ferro sit *sal* superficiale, quod aquâ etiam simplici solutum agere possit; vel ab *alcali* martem solvi regeratur, quod tamen locum hîc habere non videtur.

Cæterùm præsentiam talis acidi probat etiam *Lacmus*, aliàs aquæ fontanæ colorem *violaceum* jucundum concilians, ab alcali conservatum, à spiritu vitrioli in *roseam* rubedinem mutari solitum; atenim engstingensi claram *purpuræ* tincturam dedit.

Et solutio *sulphuris* cum alcali facta clara instillata turbata fuit lacteo modo, ad demissionem tardam, cum odore non forti.

Neque tamen plenè sui juris esse illud agens monstravit mixtura *aquæ* & *lactis* recentis & à vaccâ adhuc calentis, quæ per noctem fuit & mansit sine coagulo, sine grumis, altero mane cum cremore dulci per summum.

Ut sic dilutum, infirmum, dum stat in societate istâ, non eundem respectum prodat ad objecta, aliàs æquè ipsi opponi visa, sed ad alterum ex ipsis se qs. exserat, respectu alterius ferè lateat. Non

Non prætermittenda erat ratio *ſitulæ*, quâcum ex puteo aqua hauritur: Vidimus autem ipſam ligneam *quernam*, non *nigram*, non *incruſtatam*, ſed quæ qs. ſenſim *conſumeretur*. *Iſtud* ſpectat ad phænomena ferri excluſiva; *illud* terræ conditionem probat, non lapideſcentis naturæ; *hoc* acrimoniam arguit.

Catena ferrea, quâ ſitulæ demittuntur & attolluntur, manè ſicca *rubigine* qs. croco obſita comparuit; perinde ac circuli ferrei ſtringentes ſitulam. Intra 50. annos quinque tales catenas & ſitulas in hoc fonte fuiſſe eroſas & conſumtas; jam ſextam anno priore fuiſſe ſuſpenſam; retulit pagi prætor. Et hoc rationem ſuam habet ex dictis de ſcobe martis.

Curavimus aquam *incaleſcere* ſuper ignem; undè ſtatim copia bullularum magnâ vi erumpentium. Cùm ad ſtridorem ebullitionis perventum fuiſſet, tunc *turbatio albeſcens*; Tandem vaſe ab igne remoto, aqua citò ſatis inclaruit, demiſſo ad fundum *ſedimento albo terreo*. In altero vaſe ſimul notavimus *piſa* incoquendo brevi tempore emolliri.

Hoſpita videns nos ita occupatos dixit, aquam communiter bibi ſolitam in uſum tamen culinæ ad coquendos cibos non vocari, & ſiquidem *globuli* ex farina parati cum ipſâ velint coqui, tunc omnia diſſolvi & *erumpere* ex ſartagine.

Quod *comparationem* fontis noſtri inſtituendam cum cæteris per patriam medicatis concernit, tantum quidem nos non præſumimus, cùm pro hoc negotio plus requiratur obſervationum, ac nobis adhuc ſuppetit. Nec ſcribuntur hæc, ut acidulas cæteras bibituri avertantur, & invitentur ad noſtras; ſed exercitii gratiâ, & in gratiam illorum, quibus manendum eſt in alpibus, ibi ad radices alpium, aquâ nobiliorum fontium deſtitutis; *nec* enim *cuivis contingit adire corinthum*.

Hâc tamen occaſione quæri poſſet, *utrum defecerit aqua in ſuis viribus decurſu ſeculi?* Rationes dubitandi poſſent deſumi tam à *defectu* citatæ *ſpumæ aurei coloris*, ad glaucum vergentis; qualem inter coquendum non vidi: quàm à *tecto*, puteum enim tegit ædicula,

cula, integra, cùm ibi essemus, nec quantum constat excussa. Et *vicini* de *sono* aquæ nocturno quæsiti, responderunt, se vel non audivisse ipsum hactenus vel non attendisse; nos ad puteum stantes eum utique & vidimus & audivimus motum. De odore & sapore fortiore meminerint forsan seniores. Recens quidem effossio & eruptio videtur importare spirituosiorem turgentiam, libero fluxu & accessu aeris dissipandam vel exhauriendam: Constantia tamen naturæ circa tales fontes sapidos magna observatur aliàs per secula.

Tales cùm sint acidulæ nostræ, ut cæteræ pleræque omnes nostratium, & exteris cedant tam quantitate contentorum quàm qualitate saporis, utrum ex hoc capite dicendæ sint *inertes*, vel æstimandæ ut *tutiores*? nostrum non est judicare, problema tamen disputationi aptum censemus, cujus ventilatione nos exerceamus, in utramque partem pugnaturi.

Quo ipso tandem accedimus ad *usum aquæ engstingensis*, quem in genere ex conditione sociarum publicè magis notâ faciliùs præsumimus, ac in specie determinamus ad id, quod illi proprium est, quia urbi minus notum. Interim à priori *aqua* clara, viva, habebitur diluens, eluens; substantia quæ ipsam actuat *salino-aerea*, naturam monebit, movebit; *terra* subtilis in eâ latens modesté siccandi, absorbendi, secum præcipitandi heterogenea corporis nostri, vim promittit. A posteriori procedendum est per observationes, ubi non dubitamus proponere, quæ ex discursu cum incolis, ex relatione vicinorum, nobis suppetunt. Ante omnia miramur *usum* ibi *qs. universalem*, & ferè promiscuum: Testimonio fuit ut dictum fons ad æstatis finem propè exhaustus, tunc non æquè quidem dives in se, sed insuper tamen pro potu pagi & viciniæ expetitus quàm maximè. Communem habet cum cæteris per patriam acidulis hanc approbationem, sc. bibi ab infantibus & senibus, sanis & ægris, &c. (uti e. g. Gœppingæ observavit & retulit Exc. Arch. Dn. D. *Moegling*.) Forsan ex duplici ratione: *Et benè sapit, nec malè cedit.* Illud verò paradoxum de aquis diversis in alpibus idem suo modo judicium! Novimus enim alpicolas ulteriores, superiores, *aquas* suarum *cisternarum* præferre in potu *aquis vivis* clarioribus abunde fluentibus per subjectas *valles*, provocando inter alia ad casum

pro-

potûs largi tempore laborum æstivorum in campo, messe, & prætendendo, suam istam, utcunque nobis eò fortè ascendentibus non probetur, ut ne equi quidem lubentes bibant, sed fastidiosè recusent, sibi tamen familiarem nec ingratam esse nec periculosam, modò suppetat recentior, sic bibi liberiùs, audaciùs, securius, secus ac fieri soleat in vallibus a potu frigido incauto ipsis eò descendentibus malè cessisse observato. Quanquam enim alpes asperiore frigore minus videri possent siticulosæ, æstivus tamen calor sub favore anni unius præ altero ipsas quoque satis torret, vel frumenti argumento, quod fortè diu hærere visum brevi tamen maturat efficaciter. Quod ergò isti de suâ cœlesti perhibent, id pagi nostri incolas audivimus etiam audacter asserere de suâ acidulâ, scil. de grato & tuto ipsius potu. Nos magnam *consuetudinis* vim esse non ignari, siquidem & hîc à teneris assuescere multum est, tantisper ipsis indulgendo credimus, donec aliter informemur. Non parum fortè contribuet durum à stirpe genus, quod ad imitationem illius Itali sine cujuscunque injuriâ dixeris esse pro suis montibus, uti alpes pro suis incolis.

De miscendo vel temperando *vino* cum aquâ hac acidulâ quàm benè succedat vel quàm laudem id mereatur, an æquè ac ipsi consimiles, nobis nondum satis constat. Vix quidem cura erit de illo vino, quod colitur in vallibus ferè ad ipsas alpes usque, nam generosum non est. Non nisi spiritu plenum dilui poscit, vel alternabit, cum aquâ. Quod *Verulamius* in hist. vit. & mort. (*Juvenili ætate, & maximè iis, qui habent ventriculum satis fortem, prodest haustus bonus aquæ puræ crudæ, in introitu lecti.*) hoc aliàs narrarunt experti & laudarunt, quibus per diem erat haustus bonus boni vini. Perinde ac moris est, *in acidularum curâ prospicere ita stomacho.* Sed & hæc *aquæ & vini* successio s. alternatio invicem, latius se extendit per artem, ad ipsas acutas, si non sub nomine horum duorum simplicium, tamen his similium & convenientium.

Si vel maximè autem sanis dicantur omnia sana, nec tales alpicolæ nostrum modò consilium desiderent, quærendum erit porrò de ægris; ubi si eosdem præcones audias, aqua nostro remedium

etiam

etiam præbet ipsis evporiston & polychrestum. Quandoquidem verò sunt, qui metuunt subesse hyperbolas, & non æquè magnificè de acidulis sentiunt, excipientes, effectus ipsis adscriptos non esse nisi temporarios, imò quandam qs. servitutem inferentes ad repetendum ex consuetudine, & non tam curationem ingravescentium & inveteratorum morborum, quàm præservationem modò leviorum affectuum, ipsis posse concedi: postulatum igitur est non iniquum, ut remedium tale (sensu non malo) empiricum per observationes personarum & morborum, modorum utendi & operandi, & cæteras circumstantias, determinetur accuratiùs. *Ill. Stahl. d. Font. Sal.* Rara enim est reflexio super id, quod fit, modò fieri moris sit, nisi quis crasso gravique errore impingens, discat posthac cautius mercari. Sic nostri aquæ potores quæsiti de prærogativâ, quam videantur habere præ aliis ibi locorum, quàm sint vel sani præ vicinis, vel præserventur à morbis? Contenti suam in genere laudasse, ejus salubritatem deprædicarunt, morbis quidem propriis se non obnoxios, ab epidemiis tamen & communibus nec liberos confessi sunt.

De advenis dixerunt, ipsis *efflorescere quid per cutem* scabiosi, leve, breve, quod imputari soleat huic potui insueto; quæ culpa plurium aquarum novo usui passim adscribi solita transmitti posset, nisi hoc videatur singulare: ab aquâ alpestri sapidâ contingere, quod à mollioribus modò, vel potiùs, videretur metuendum, & deducendum ab impuritate alterius generis & regni, siquidem scabies causam velit habere animatam, cùm hîc particulæ subtiliores acriusculæ per diaphoresin quærentes exitum possint sufficere.

Illa magis attendi meretur observatio, quâ ferunt, morbum quempiam *in fieri* & *corpore latentem* adhuc, vel causam occultam visceribus inhærentem, *moveri* harum acidularum potu, ut in actum erumpat; ad duplicem explicationem, vel in bonum, siquidem natura rectè agens superior evaserit victrix, vel in malum, promovendo fatum importuné, intempestivè, motâ qs. camarinâ; (uti aliàs externi quidam tulerunt prædicatum, noli me

 tan-

tangere.) Ex capite quidem tam frigiditatis quàm saporis acris, cui ferendo non sint pares personæ teneriores, pectore inprimis & stomacho infirmiores, mobiliores, illud deducemus; *remedium* autem huic periculo quæsitum fuit olim in *disp. inaug.* d. aq. medic.

Respectus ad *alvum* variè se habet: Fuit, quem in curâ superveniens fluxus non deterruit, quin pergeret, & observaverit, huic suum fuisse modum; sub congruâ utique diætâ, & non nullâ pharmaciâ. Fuerunt autem plures, queruli per curam de *alvo tardâ*, siccâ, quod solenne est sub & à potu cæterarum quoque acidularum nostrarum, adeò ut omnis temporis practicorum instiuctiones dederint consilia huic molestiæ: Quæ utrum debeatur *alumini*, quod hujusmodi aquis inesse dicebatur, judicari poterit ex suprà dictis; aliæ nisi alcali vel enixo fuerint benè foetæ, vim movendi per se non exserent. *Per accidens* autem major bibitarum quantitas, vel æstas, bilis, refrigeratio, diæta, &c. alvum fortè perturbarunt. Non æquè huc tendunt acidulæ, quin hinc naturam qs. avertunt, *ducendo ad urinæ vias*, ubi ferè tantum alteri decedit, quantum alteri accedit, ut ferè ambiguum sit, quid prioris habeat rationem quid posterioris, nisi quòd res tales soleant ire per circulum. *Listerus* ad *Sanctorium* ab aq. medicat. metuit suæ perspirationi insensibili, hinc ut alibi, sic ad aph. 67. s. 3. (*Aquæ potatio insensibilem perspirationem impedit, auget tamen sensibilem.*) in exemplum ad latus ponit quidem ferrugineas, sed sub communi cum nostris respectu, scil. reddi eodem pondere intra 3. cc. à potu horas per urinæ itinera. Ab hâc diuresi illud diaphoreseos præjudicium. *Igitur de istiusmodi aquis per dies plures immodicè potandis, ut moris est, quatenus iste aphorismus verus sit, ii videant, qui has ægrotis suis propinant. Profectò si insensibilis perspiratio tantum ab iis minuatur, quantum sensibiles evacuationes per urinam dejectionemve vehemementer augeantur, corpori graviter damnosæ futuræ sunt, certè valetudinariis. At insenbili perspirationi, utpote omnium evacuationum longè primariæ, summoperè cavendum est.* Poterit ergò observari & applicari suo modo huc aph. 14. *Robustus ciborum plenitudinem absumit per insensibilem transpirationem: minus*

nus robuſtus per urinam: debilis magnâ ex parte per chyli corruptelam.

Sed & à Patrono aquæ noſtræ audivimus laudes ipſius ad *Colicam.* Conſtat autem ex *Diſpp. Avitis* & *Paternis* d. *Col ſpaſm.* & *par.* acidulas olim morbo à calore debili, cui carminativis calidis ſit opus, paradoxè opponi viſas, præter tamen opinionem ipſo uſu non modò ſalubres fuiſſe comprobatas, ſed & de affectu & causâ alium eviciſſe conceptum, & confirmaſſe curationem per temperata & temperantia, quin frigida. Sed de hoc non ſatis conſtat, utrum hodie *à Colicâ* tali liceat *concludere ad* ſublatens, quod extimo planetarum reſpondeat, *metallum?* Scil. quid Alpibus cum Mangonio vinorum? Quaſi veró impoſtura non rectè fuerit dicta mundi anima ab archiatro pontificio. De ludimagiſtro quidem relatum nobis olim, qui non dubitaverit aſſerere bonâ ut putabat fide, reverà malâ, vinum ſic ex tempore, in nuptiis e. g. edulcoratum, ibi locorum hoſpitibus, maximè fœminis, ſapuiſſe benè, & bibitum fuiſſe innoxiè. Sed docuit tempus ſequens, cavere. Multum autem importat modus, doſis, circumſtantiæ, & variat effectus, prout in ſubjectum diverſum ceciderit cauſa. Verùm de his ex profeſſo actum fuit olim ſub præſidio Exc. Arch. & Prof. Dn. D. *Zelleri* diſſ. ſingulari.

Sunt denique ſubinde dubia ſymptomata, quæ in anteceſſum animos tenent ſuſpenſos, utrum inchoandum, æqué ac in progreſſu, an pergendum cum acidulis, quin rationem exercent de præterito, in reddendâ cauſa, & cautè diſtinguendo in poſterum, cui ſint in caſu ſimili ſuadendæ, diſſuadendæ. Inter illa cenſemus & *Catarrhos*, dum ſubrauci, tuſſientes, prætendunt, quin obſervantur inde non paſſi exacerbationem, ſed potum ſuſpectum ſuperaſſe feliciter, & ſic tuliſſe, cui ferendo vix videbantur pares. Quid ætas, æſtas, temperamentum ſanguineum, importaverit, cum Opp. erit conſultandum. De *Icterico* quodam audivimus nuper conſultationem fuiſſe ambiguam, ſucceſſum tamen felicem, prævalente

ſc. uſum aquæ noſtræ ſuadentium autoritate. Et mererentur attendi circumſtantiæ plures, & poſſent dari regulæ pro uſu legitimo: Verùm iſta modò ſufficiant, cum Deo & die perficienda. Superſunt

COROLLARIA.

GLobus nuperus, *luminis & cursûs mirum quanti, certè tanti, ut tam Venetiis fuerit viſus quàm Tubingæ*, an Meteoron Igneum? *Fuit ex noſtris, ferè ante ſeculum, qui ſimilem (ſed, quod nos vexat, in plagam oppoſitam) conſpicatus hoc negavit, ex rationibus ſanè multis & fortibus, ſubſtitutâ ideâ benè aliâ, eo ipſo ſingularis itaque dignus, cujus vel hâc occaſione renovetur memoria*: *ſc.* B. Schickardi.

Vidimus *nuper Ruſticæ vetulaſcentis paroxyſmos, queis ab anno eſt obnoxia, quaſſatorios lateris dextri, &* audivimus *præconium pœnitentiæ voce qs. fracta, mirabundi convenientiam cum inſpiratis, quibuscum tamen ipſi nihil fuit commercii. Utrum principium talium actuum ſit* anima, *vel* genius, *quem ipſa prætendit, ſi placet, diſputabimus, memores quinti in 1. aph. 1.*

Sed & dandum aliquid amicis commendantibus admiranda metallifodinæ *priùs laudatæ, juxta ordinem quidem quatuor elementorum: Quàm mirum ſtatim eſt phænomenon* Ignis *ſubterranei! Non ſponte, ſed à lampade foſſoris propius admotâ, primùm emicuit flammula, qualis à vini ſpiritu cærulea, lambens qs. tractum venæ, innoxia diu, ſed progreſſu adurens foſſorum minus cautos, aliàs flatu extinguenda. Duo ſunt ibi: Saxum nigrum fiſſilis naturæ, non tamen æquè ac alibi in laminas ſciſſile, & marcaſita: Illud bituminoſum, hæc ſulphurea; Sed flamma eſt inodora. De iſto vid.* Jonſton. *in Thaum. illam apud* Stahl. *d. Vitr. Cæterùm metalli exhalationes, coruſcationes, auswitterungen, dabit* Becherus *in phyſ. ſubt. Plura* ſcriptores Itali; *add. Obs. Exc. Dn. D.* El. Camer. *in Diſſ. Taurin. p. 328.*

Non minus ibi ſingularis eſt modus aeris: *Diu flandum fuit follibus amplis fortiter, ut durare potuerit in puteis tam vita quàm lampas foſſorum, ſed poſtquam deventum eſt in profundum vel 100.*

orgyia-

orgyiarum, vivitur ibi satis commodè, nec opus est ampliùs ullo follium flatu, nec hæc extinguitur, nec illa periclitatur. Cùm nobis non constet de ratione, quâ externus superus aer cœperit eò descendere liberior, adeò vegetè, an ergò per saxum vel venam erumpit & exspirat modo quodam raro, ceu prætenditur, aura quædam elastica? Æstas docebit, quantùm hoc debeat hyemi.

Porrò, quanquam sicci fuerint putei post primum inferiores, habet tamen tertius & quartus aquam *in fossulâ collectam, odoris sulphurei, saporis salsi, testimonio lunæ ibi nigricantis, hîc cubulorum crepitantium. Incerta adhuc nobis est ejus origo, videtur autem operæ pretium ob has qualitates in eam inquirere. Pulveris pyrii toties pro effringendis saxis accensi an etiam habenda ratio?*

Denique terra *ibi occultat saxum illud nigrum, ad tantam profunditatem idem, & cum extensione in longum & latum ad multa milliaria. Per illud decurrit vena spati pyritifera; Sub hoc videtur latere metallum nobilius. Interim se obtulerunt fluores, lapides figurati, &c. Sed paradoxon cæteris majus & recentius dedit vena nuper in imo aperta. Dum enim ipsam prosequuntur fossores, vident evolare nescii quid, cum stupore, sc.* Insecta; *quale nobis quoque oblatum, in calore hypocausti qs. revivis̄cens, anelytron, quadripenne, duabus antennis simplicibus longis, & præter caudam brevem longiore aculeo præditum, fuit coloris nigro-flavi. Hîc jam disputent nobiscum, qui volent, utrum hæc ex familiâ vesparum & crabronum, in tam profundo & solido, fuerint recens genita, vel ab olim hîc relicta, vel per præstigias huc delata? Bufones quidem & pisces fossiles* Helmontius *&* Luydius, Theophrastus *&* Agricola, *&c. tradiderunt; eorum & mentionem fecit* Jonstonus *l. c. pag. 175. 428. quibus tamen adde pag. 174. de carne fossili: Sed contra tale quid protestantur nostri omni modo, etiam negant, adhæsisse illa modò in superficie, vel latuisse in rimâ vetustâ, sed tenent fuisse, venisse, in & ex recens effracto saxo duro. Acutè lusit, qui cùm evolarent prima præcisè tria, symbolon ea dixit trium principiorum chymicorum, salis, sulphuris & mercurii.*

SOLI DEO GLORIA.

Pre-

DUm ſcrutaris Aquas, acidumque inquirere fontem
Gaudes, perpetuo Laus Tibi fonte ſalit!

Nobil. D. Reſpondenti gratul.
ELIAS CAMERARIUS, D. Fac. Med. Dec. Arch. Wirt.

PRecemur ergò rite bibentibus
Aquas Salutem, queis ſapor acrior
Et gratiam & vires adauget,
Ut benè proficiant diùque!
Acris aquæ Vinique boni non improbo potum,
Si modò quis medicâ ſub ratione bibat.

Strophâ non contento, requirenti diſtichon, gratificari voluit
RUDOLPHUS JACOBUS CAMERARIUS. D.

QUando ſalutiferi ſcrutaris commoda fontis,
Sit felix Studium ſitque ſalubre precor.
Ut tandem in praxi feliciter omnia cedant,
Nunquam ab inexhauſto FONTE SALUTIS abi.

Ita Nobil. Dno. Reſp. Convictori quondam ſuo æſtimatiſſimo applaudere voluit
JOH. EBERH. RÖSLER,
Phil. Pr. Pr. P. Duc. Stip. Ephorus.

GRatulor Elwertis Elwertum, Grator Eidem
Quæ Studium Medicum præmia digna dabit.

In honorem Clariſſimi Domini Reſpondentis, de Acidulis cum adplauſu diſputantis, gratulabundus ſcribebat
JOHANN CONRAD CREILING.
Phyſic. Experim. & Math. P. P. Ord.

EXploras quicquid Vicinia fundit alitque;
Eſſe Tuæ nec vis Hoſpes, Amice, domi.

Ita doctiſſimo Domino Reſpondenti, Convictori ſuo ſuaviſſimo, applaudere voluit
CHRISTIANUS HAGMAJERUS.
Phil. Pr. & Rat. Prof. P. & Contub. Rector.

EVoles Inſectum; Maneat *Fortuna* ſuperſtes,
Et ſit ubique Tibi *Dux Deus*, illa *comes*!

Clariſſ. Dno. Reſpondenti,
In ſpem Patris & Patriæ ſtudia feliciter dirigenti, applaudit
PRÆSES.